

Яременко В. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних фінансів
Харківського інституту фінансів*

Київського національного торговельно-економічного університету

Салманов Н. М. огли

магістр

Харківського інституту фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

Yaremenko V. G.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Public Finances*

*Kharkiv Institute of Finance of Kyiv
National University of Trade and Economics*

Salmanov N. M. ogli

Master's degree

Kharkiv Institute of Finance of Kyiv

National University of Trade and Economics

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті здійснено аналіз поняття фінансових ресурсів підприємств. З'ясовано сутність фінансів підприємств як категорії. Узагальнено наукові підходи до трактування сутності фінансів підприємств і запропоновано їх уточнення. Проаналізовано основні ознаки фінансів підприємств та їх класифікацію. Подано класифікацію фінансів підприємств на основі узагальнення підходів вітчизняних та зарубіжних учених. З'ясовано, що фінансові ресурси підприємства – це наявні в розпорядженні підприємства кошти, які поділяються за двома ознаками, а саме за їх видами, складом та джерелами виникнення (формування).

Ключові слова: фінансові ресурси, класифікація фінансових ресурсів, підприємство, фінансове управління, капітал.

Вступ та постановка проблеми. Фактично на всіх етапах розвитку економіки країн основною ланкою є підприємництво. Саме на підприємстві здійснюється виробництво продукції, відбувається безпосередній зв'язок працівника із засобами виробництва та формування валового внутрішнього продукту. Сучасний стан національної економіки відображає основні тенденції розвитку вітчизняного господарства. Водночас від масштабності динаміки підприємницької діяльності країни залежить її подальший розвиток, підвищення виробничого потенціалу та вирішення проблем соціального плану. Сьогодні підприємства провадять свою діяльність у кризових умовах господарювання, що характеризуються нестачею фінансових ресурсів. Інфляція, не прогнозовані коливання курсів валют, зростанням відсотків за користування кредитами, зниження платоспроможного попиту покупців негативно впливають на ефективність діяльності підприємств України. Відсутність фінансових ресурсів у необхідному обсязі спричинює порушення платіжної дисципліни та зниження рівня фінансової стійкості підприємств, а отже, національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням дослідження теоретико-методологічних основ формування та використання фінансових ресурсів підприємств займалися такі провідні економісти, як І. Балабанов, О. Бандурка, В. Белопіпецький, І. Бланк, О. Василик, В. Гребельний, В. Гриньова, А. Загородній, І. Зяцьковський, Г. Кірейцев, М. Коробов, В. Ковалев, В. Опарін, А. Поддєрьогін, В. Родіонова, А. Філімоненков та інші. Проте сьогодні не існує єдиної думки про

сутність такої категорії, як фінансові ресурси підприємств та підходу до їх класифікації, тому виникає необхідність подальшого дослідження цього питання.

Мета статті – уточнити сутність фінансових ресурсів підприємств та провести класифікацію на основі узагальнених праць відомих учених.

Результати дослідження. Фінансові ресурси є одним із фундаментальних понять фінансів підприємств. Їхня специфіка виявляється в тому, що вони завжди виступають у грошовій формі, мають розподільний характер і відбивають формування і використання різноманітних видів прибутків і нагромаджень суб'єктів господарської діяльності. Існує безліч визначень поняття «фінансові ресурси», проте немає єдиної точки зору серед учених-економістів.

У спеціалізованій літературі під фінансовими ресурсами частіше за все розуміють грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу й використання валового внутрішнього продукту, що створюється упродовж певного часу в державі [2, с. 133].

Значна група авторів, зокрема І. Балабанов, А. Балабанов, І. Бланк та інші трактують фінансові ресурси підприємства як кошти, наявні у розпорядженні суб'єкта, що господарює. І. Бланк підкреслює, що ця сукупність коштів формується з метою фінансування розвитку підприємства в майбутньому періоді [3, с. 32].

Варто звернути увагу на трактування фінансових ресурсів, що пропонує А. Філімоненков [10, с. 13], який, на відміну від інших учених-економістів, які під фінансовими ресурсами розуміли грошові надходження, доходи і нагромадження у фондовій і не фондовій формах,

трактує фінансові ресурси підприємства як грошовий капітал, вкладений у підприємство для одержання доходів і прибутку. Це можна пояснити тим, що сьогодні термін «фонди» (як організаційна форма руху коштів у звітності підприємства) замінений на термін «капітал».

В. Белоліпецький зазначає, що «в умовах ринкової економіки фінансисти оперують частіше поняттям «капітал», який є для фінансиста-практика є реальним об'єктом, на який він може постійно впливати з метою отримання нових доходів фірми. Капітал є перетвореною формою фінансових ресурсів» [1, с. 64]. Однак він стверджує, що у звітності підприємства фінансові ресурси представлені капіталом і зобов'язаннями підприємства. Тобто до капіталу він відносить тільки власний капітал підприємства (I розділ пасиву балансу).

Таку ж саму точку зору висловлюють В. Гриньова, В. Коюда [5] та Г. Кірейцев [6], який стверджує, що «принципова різниця між капіталом і фінансовими ресурсами полягає у тому, що на будь-який момент часу фінансові ресурси більше або дорівнюють капіталу підприємства. При цьому, якщо «фінансові ресурси» дорівнюють «капіталу», то це означає, що у підприємства немає ніяких фінансових зобов'язань» [6, с. 17].

Отже, деякі науковці ототожнюють фінансові ресурси і капітал, а іноді й підміняють одне поняття іншим. Так, В. Опарін розглядає фінансові ресурси як суму коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства.

Капітал є реальним об'єктом, на який можна постійно впливати з метою отримання нових доходів підприємства та використання нею своїх зобов'язань. Тобто капітал – це об'єктивний фактор виробництва, частина фінансових ресурсів, які використовуються підприємством у своїй діяльності. Отже, капітал є перетвореною формою фінансових ресурсів. І тому ототожнювати поняття «фінансові ресурси» і «капітал» не можна.

Принципова різниця між капіталом і фінансовими ресурсами полягає в тому, що на будь-який момент часу фінансові ресурси більші або дорівнюють капіталу підприємства. При цьому якщо «фінансові ресурси» дорівнюють «капіталу», то це означає, що у підприємства немає жодних фінансових зобов'язань.

Аналізуючи наведені визначення поняття «фінансові ресурси підприємства», можемо зазначити, що серед українських та зарубіжних науковців досі не існує од-

нієї думки щодо визначення цього терміна та його ролі у процесі функціонування будь-якого підприємства. Різні класифікаційні дефініції фінансових ресурсів у економічній літературі дають змогу сформулювати уточнене їх визначення, а саме: фінансові ресурси підприємства – це наявні в розпорядженні підприємства кошти, які поділяються за двома ознаками:

- за їх видами та складом;
- за джерелами їх виникнення (формування).

Вони призначені для здійснення витрат на розширене відтворення, виконання фінансових зобов'язань перед фізичними та юридичними особами, економічного стимулювання. Фінансовим ресурсам підприємства властиві певні ознаки, що виражають грошові відносини, залежать від первинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту, формування та використання грошових доходів і децентралізованих фондів. Здатність виконувати функцію платіжного засобу та рівень ліквідності активів є визначальними ознаками належності їх до складу фінансових ресурсів. Систематизуємо основні складники фінансових ресурсів підприємств (рис. 1).

Можна виділити основні ознаки, які притаманні фінансовим ресурсам: формування та використання фінансових ресурсів здійснюється відповідно до правового та нормативного забезпечення, фінансові ресурси можуть належати суб'єктам господарювання різних організаційно-правових форм бізнесу або бути зосереджені у суб'єктів фінансового ринку (банківських установах, інвестиційних фондах, компаніях спільного інвестування тощо). Основними напрямками використання фінансових ресурсів є відтворення підприємств, соціальне забезпечення працівників та задоволення інших потреб суб'єктів господарювання. Фінансовим ресурсам підприємств притаманні такі властивості:

- фінансові ресурси мають стадію утворення;
- фінансові ресурси відображають ставлення до власності;
- фінансові ресурси мають джерела формування і цілі використання;
- від джерел формування та напрямів використання залежить структура фінансових ресурсів підприємства [8, с. 290–294].

Фінансові ресурси підприємства використовують для придбання основних засобів, нематеріальних активів, матеріальних запасів, на виплату заробітної плати,

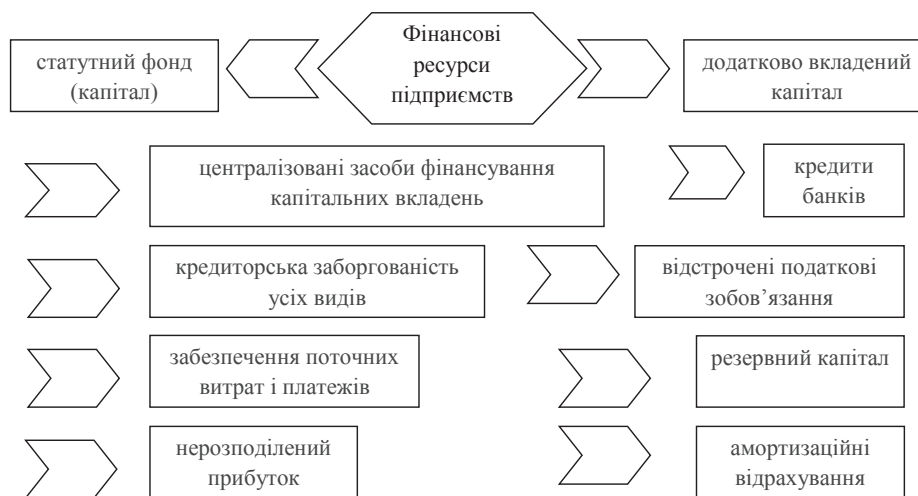

Рис. 1. Складники фінансових ресурсів підприємств

Джерело: складено автором за результатами дослідження ринку

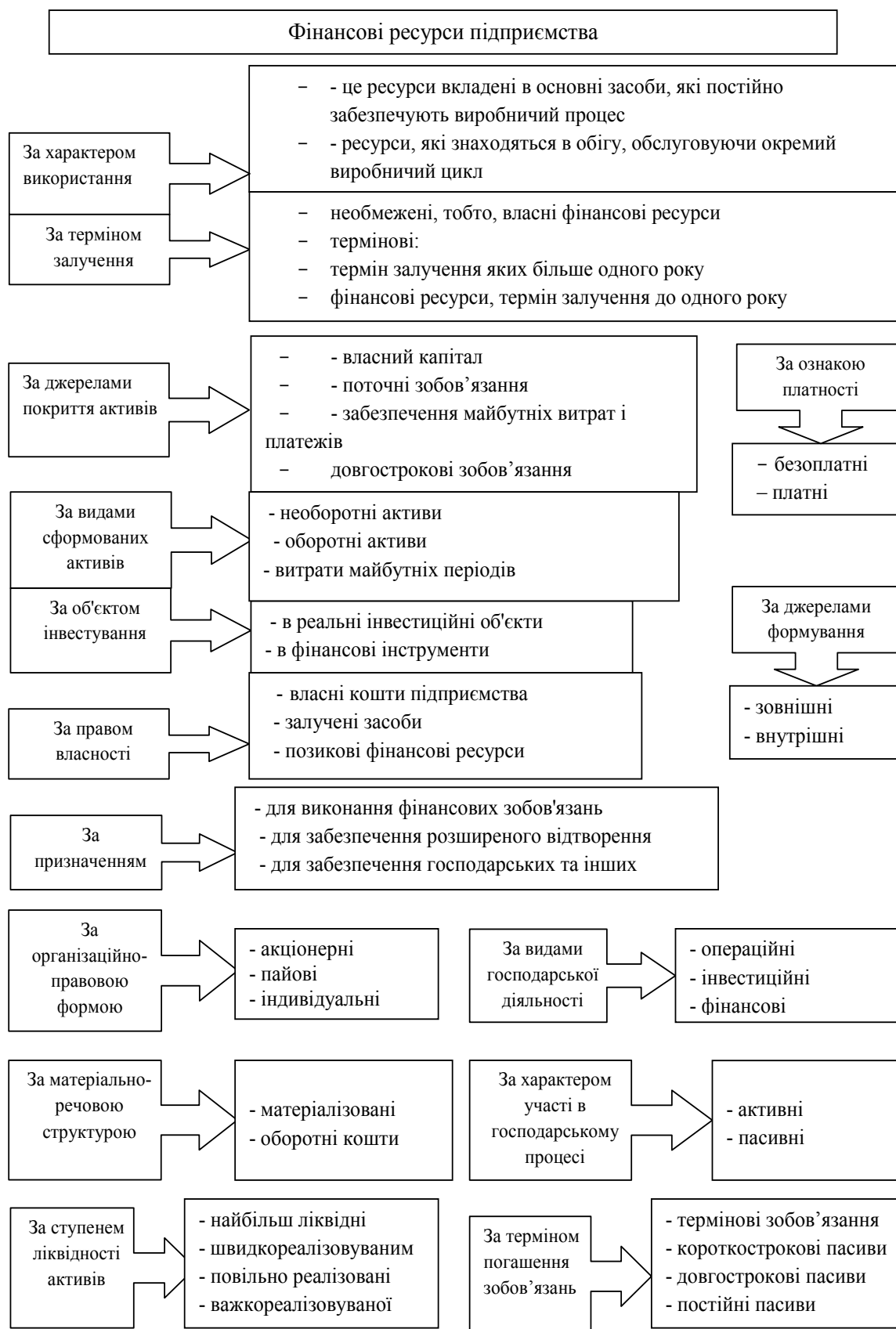

Рис. 2. Класифікація фінансових ресурсів підприємства

Джерело: складено автором за результатами дослідження ринку

сплату податків, орендної плати, страхових платежів тощо. Зрозуміло, що обсяг виробництва, технічна, трудова, матеріальна забезпеченість підприємства, його соціально-економічний розвиток залежать від величини, складу та структури фінансових ресурсів підприємства.

Фінансові ресурси підприємства мають певні власні ознаки, або характеристики. Усі якісні характеристики фінансових ресурсів об'єднують у три групи:

- 1) загальноекономічні;
- 2) фінансові;
- 3) індивідуальні.

До загальноекономічних характеристик належать такі:

– накопичена вартість (її розглядають активами, що забезпечують рух вартості та дотримання соціального розвитку (головним завданням для підприємства є його економічний розвиток. Досягнення економічного розвитку підприємства відбувається наявністю власних фінансових ресурсів і забезпеченням можливостей доступу до зовнішніх джерел фінансування).

До фінансових характеристик фінансових ресурсів підприємства належать такі:

– об'єкт фінансового управління (у функціонуванні та економічному розвитку підприємства та його практичній діяльності особлива увага приділяється фінансовим ресурсам. Вони є центральним елементом та об'єктом впливу фінансового менеджменту);

– джерело доходу (особливість фінансових ресурсів як джерела доходу є те, що вони діють відокремлено від інших факторів виробництва. Використання фінансових ресурсів (як джерела доходу) забезпечується формуванням грошових надходжень підприємства у фінансовій та інвестиційній ланках діяльності. Акумуляовані фінансові ресурси використовуються для фінансування реальних та фінансових інвестицій із метою отримання доходу в майбутньому);

– джерело ризику (між доходом та ризиком постійно існує зв'язок. Чим вищий рівень доходів, тим більший рівень ризику. Фінансові ризики є невід'ємною частиною фінансової діяльності, а їх носієм ризику є фінансові ресурси);

– джерело погашення фінансових зобов'язань (для діяльності підприємства притаманна постійна кредиторська та дебіторська заборгованість. Така заборгованість може виникати перед державою, власниками, кредиторами та інвесторами і вона потребує погашення. Підприємства для погашення заборгованості найчастіше використовують фінансові ресурси).

Індивідуальні характеристики фінансових ресурсів містять:

– активи з високою трансформаційною здатністю (особливість фінансових ресурсів у тому, що вони не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва. Для їх участі у процесі виробництва їх потрібно перетворити в інші активи);

– основний компонент фінансового потенціалу (фінансові ресурси визначають фінансовий аспект потенціалу підприємства. Ліквідність активів і здатність регулювати чисті грошові потоки є базовими елементами для оцінки платоспроможності, фінансової стійкості, кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства) [7, с. 263–265].

Необхідність ефективного розвитку фінансово-господарської діяльності зумовлює розмір, склад та структуру фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. У свою чергу, від величини фінансових ресурсів залежить фінансування процесу розширеного відтворення,

виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими й іншими організаціями та соціально-економічний розвиток підприємства загалом. Достатня наявність фінансових ресурсів, ефективне їх використання визначають фінансовий добробут підприємства: платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання зумовлює необхідність усебічного дослідження проблеми їх фінансування, зокрема процесів формування та використання фінансових ресурсів – основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств.

Сучасні ринкові умови господарювання та активізація підприємницької діяльності потребують нових підходів до формування, розміщення та використання фінансових ресурсів – основи фінансового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання. Саме тому дедалі вагомішого значення набувають дослідження процесів управління фінансовими ресурсами підприємства, зокрема наукових підходів до їх класифікації з метою оптимізації джерел формування та ефективного використання у фінансового-господарській діяльності підприємницьких структур.

На основі порівняльного аналізу теоретичних досліджень та узагальнення наукових підходів щодо класифікації фінансових ресурсів підприємств можна надати систематизовану класифікацію фінансових ресурсів підприємств (рис. 2).

Обсяг виробництва, його ефективність зумовлюють розмір, склад та структура фінансових ресурсів підприємства. Так, підвищення питомої ваги власних коштів позитивно впливає на фінансову діяльність підприємств.

Висока питома вага залучених коштів ускладнює фінансову діяльність підприємства та потребує додаткових витрат на сплату відсотків за банківські кредити, дивідендів на акції, процентів по облігації, зменшує ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Тому в кожному конкретному випадку необхідно детально продумати доцільність залучення додаткових фінансових ресурсів.

Ураховуючи важливість класифікації фінансових ресурсів, для управління їх формування та використання запропонована класифікація фінансових ресурсів підприємства дозволить вибрати правильне співвідношення між власними і позиковими ресурсами, яке сприятиме зміцненню фінансового стану підприємства, а також створить дієвий механізм управління.

Висновки. Отже, провівши дослідження поняття фінансових ресурсів підприємства, можемо зробити висновки, що фінансові ресурси підприємства – це наявні в розпорядженні підприємства кошти, які поділяються за двома ознаками, а саме: за видами, складом та джерелами виникнення (формування). Під час дослідження було проаналізовано поняття «фінансові ресурси» і з'ясовано, що деякі вчені ототожнюють це поняття з «капіталом». Проте таке порівняння є не точним, адже існує принципова різниця між капіталом і фінансовими ресурсами. Вона полягає в тому, що на будь-який момент часу фінансові ресурси більші або дорівнюють капіталу підприємства. При цьому якщо «фінансові ресурси» дорівнюють «капіталу», то це означає, що у підприємства немає жодних фінансових зобов'язань.

Здійснивши аналіз щодо класифікації фінансових ресурсів, нами було виявлено проблему невизначеності авторів щодо цього питання та наведено узагальнену класифікацію фінансів підприємств на основі узагальнення підходів вітчизняних за зарубіжних учених.

Список використаних джерел:

1. Белоліпецький В. Финансы фирмы: Курс лекций. Москва: ИНФРА. 1998. 296 с.
2. Бердар М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства на основі логістичного підходу. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 5(83). С. 133–138.
3. Бланк И. Управление активами: монография. Киев: Ника-Центр, Эльга, 2000. 720 с.
4. Горбан А. Управління фінансовими ресурсами підприємства. Економічні науки. 2010. № 15. С. 25–27.
5. Гриньова В., Коюда В. Финансы підприємств. 2-е вид., перероб. та допов. Київ: Знання-Прес, 2004. 424 с.
6. Кірейцев Г. Финансы підприємств: Навч. посібник: Курс лекцій / За ред. д.е.н., проф. Г. Г. Кірейцева. Київ: ЦУЛ, 2002. 268 с.
7. Кропівцова Н. Особливості формування фінансових ресурсів підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі і послуг. 2011. Вип. 1. С. 261–268.
8. Лапа А. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. № 4. 2013. С. 289–297.
9. Улична М. Сутнісні характеристики та класифікація фінансових ресурсів підприємства. Наукові праці Кіровоградського національного технологічного університету. Випуск 7. Частина 2. 2005. С. 451–454.
10. Філімоненков О. Финансы підприємств: Навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: МАУП, 2004. 328 с.
11. Хобта В. Активізація залучення фінансових ресурсів за рахунок акціонерного капіталу. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 7, ч. I. Кіровоград: КНТУ, 2005. С. 45–49.
12. Хрущ Н., Приступа Л. Фінансові ресурси підприємства: дослідження ознак і класифікація. Науковий журнал. 6.2005 Вісник Хмельницького нац. університету. Економічні науки. Том 3. Хмельницький. 2005. С. 223–227.

**СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ И ОСОБЕННОСТИ КЛАССИФИКАЦИИ
ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Аннотация. В статье проведен анализ понятия финансовых ресурсов предприятий. Выяснено сущность финансов предприятий как категории. Обобщены научные подходы к трактовке сущности финансов предприятий и предложено их уточнения. Проанализированы основные признаки финансов предприятий и их классификацию. Представлена классификация финансов предприятий на основе обобщения подходов отечественных зарубежных ученых. Выяснено, что финансовые ресурсы предприятия – это имеющиеся в распоряжении предприятия средства, которые делятся по двум признакам, а именно по их видам, составу и по источникам их возникновения (формирования).

Ключевые слова: финансовые ресурсы, классификация финансовых ресурсов, предприятие, управление, капитал.

**ESSENCE OF CONCEPT AND PECULIARITIES OF CLASSIFICATION
OF FINANCIAL RESOURCES OF ENTERPRISES**

Summary The article analyzes the notion of financial resources of enterprises. The essence of finance of enterprises as a category is revealed. Generalized the scientific approaches to the interpretation of the essence of the finances of enterprises and proposed their refinement. The main features of the enterprises' finances and their classification are analyzed. The classification of enterprises' finances on the basis of generalization of approaches of domestic for foreign scientists is given. It is ascertained that the financial resources of an enterprise are the funds available at the disposal of the enterprise, which are divided according to two features, namely, according to their types, composition and sources of their origin (formation).

Key words: financial resources, classification of financial resources, enterprise, management, capital.